

Mărcile rândului la cuvânt în discursul televizual românesc actual

Luminița HOARTĂ CĂRĂUȘU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
lumicarausu@yahoo.com

Abstract: This paper refers to the basic components of the implicit system of organizing the conversation within the ethnomethodological model of conversational analysis: the rules of the speaker's intention to intervene in a conversation and turn-taking markers. In the structure of the various interventions contained in the spoken interactions, elements that make their end predictable and, therefore, the possibility of transferring the role of the speaker are included. At the right moment for changing the speaker, two rules of the speaker's intention to intervene in a conversation are applied, namely, the designation of the next speaker by the one who is speaking and self-selection as the speaker. Therefore, in this paper, we aim to focus on identifying and analyzing the turn-taking markers in the current Romanian television discourse. Turn-taking markers are classified as follows: markers for requesting the role of speaker, markers for assignment/transfer of the role of speaker and markers for protecting the role of speaker.

Keywords: *turn-taking markers, markers for requesting the role of speaker, markers for assignment/transfer of the role of speaker, markers for protecting the role of speaker.*

1. Introducere

1.1. Tema analizei din cadrul studiului nostru vizează *mărcile „pragmatic-discursive”* (GALR 2005 II: 833) *ale rândului la cuvânt* (Merlan 2002: 92) sau *mărcile schimbării rolului conversațional* (Hoartă Căraușu 2006: 139) în cadrul *discursului televizual românesc actual*.

1.2. Referitor la **metodele** utilizate în articolul nostru, afirmăm că **metoda** utilizată este cea a *analizei pe baza unui corpus*.

1.3. În privința **corpusului**, studiul nostru analizează, din perspectiva **mărcilor rândului la cuvânt** ocurente în discurs, emisiuni de televiziune care se înscriu în așa-numitul discurs televizual, emisiuni transcrise după anumite convenții de transcriere și încadrate în Luminița Hoartă Căraușu (coordonator), *Corpus de limbă română vorbită nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013 (= CLRVAN 2013).

Cadru teoretic

1.1. Terminologie

Sunt utilizați mai mulți termeni pentru a denumi aceeași realitate pragmatic-discursivă: „mărci care indică momentul intervenției” (Collett 2005:

89); „Turn-taking Signale” (Koch, Österreicher 2011: 48); „mărci ale rândului la cuvânt” (Merlan 2002: 92); „mărcile schimbării rolului conversațional” (Hoarță Cărăușu 2006: 139).

1.1. Conceptul de *marcă a rândului la cuvânt*

Pentru a vorbi pe rând într-o conversație „este necesar ca vorbitorul și ascultătorul să își poată indica unul altuia dacă vor sau nu cuvântul”, vorbitul pe rând fiind organizat „printr-un set de semnale convenționale pe care oamenii le emit în timp ce vorbesc și ascultă” (Collett 2005: 89). Din acest motiv, „orice conversație funcționează pe două niveluri – un dialog „oficial”, în care se schimbă idei și opinii, și un dialog „neoficial” **„în care se schimbă semnale despre momentul intervenției și se exprimă gradul de hotărâre în a continua conversația”** (Collett 2005: 89).

Folosind „mărci care indică momentul intervenției” (Collett 2005: 89), interlocutorul poate indica dacă vrea să evite sau să *preia* rolul locutorului (*mărci de solicitare a rolului de locutor* (Merlan 2002: 100)) iar locutorul în curs poate indica dacă vrea să păstreze rolul de locutor (*mărci de apărare a rolului de locutor* (Merlan 2002: 100)) sau să îl cedeze interlocutorului (*mărci de alocare/transfer al rolului de locutor* (Merlan 2002: 100)).

În conversație, este evident faptul că protagoniștii comunicării vorbesc pe rând, motivul pentru care comunică pe rând fiind reprezentat „de limitele funcționale ale creierului nostru: nu putem vorbi și asculta în același timp” (Collett 2005: 88). Chiar dacă regula universală a conversației este „câte o persoană pe rând”, există și momente când „oamenii vorbesc în același timp și nu se ascultă unul pe altul”, unele cazuri de „dialog suprapus” apărând fiindcă „ascultătorul încearcă să întrerupă pentru a prelua rolul vorbitorului” (Collett 2005: 88).

În conversația spontană, funcționează, de obicei, două *reguli ale accesului la cuvânt*, și anume, fie viitorul locutor este desemnat de către locutorul în curs, fie viitorul locutor se autoselectează (Ionescu Ruxăndoiu 1999: 45): „turn-allocation techniques are obviously used. A current speaker may select a next speaker (as when a current speaker addresses a question to another party); parties may self-select, in starting to talk” (Sacks, Schegloff, Jefferson 1978: 11).

Peter Koch și Wulf Österreicher (Koch, Österreicher 2011: 42-64) împart mărcile discursive numite „Gesprächswörter”¹ în șapte categorii: 1. mărci de structurare discursivă („Gliederungssignale”); 2. mărcile rândului la cuvânt („Turn-taking Signale”); 3. mărci de contact („Kontaktsignale”), care includ semnalele locutive și cele de receptare („Sprecher und Hörersignale”); 4. mărci ale ezitării „Überbrückungsphänomene”; 5. mărci ale corectării („Korrektursignale”); 6. interjecțiile („Interjektionen”) și 7. mărci ale emfaticării („Abtönungsphänomene”). În studiul nostru, ne oprim asupra identificării, inventarierii și analizei mărcilor rândului la cuvânt în *discursul televizual românesc actual*, preluând sintagma „Turn-taking Signale” de la Peter Koch și

¹ „Derartige Wörter”, die direct auf Instanzen und Faktoren der Kommunikation verweisen, nennen wir Gesprächswörter” (Koch, Österreicher 2011: 42).

Wulf Österreicher (Koch, Österreicher 2011: 48), sintagmă tradusă în limba română ca *mărcile rândului la cuvânt* (Merlan, 2002: 100).

Numind mărcile pragmatice „mărci interactive”, Aurelia Merlan este de părere că, după funcția pragmatică pe care o au în interacțiunea verbală, mărcile interactive sunt clasificate în șase categorii: *mărci de structurare a discursului în situație de interacțiune, mărci ale comuniunii fatice sau mărci de contact, mărci ale rândului la cuvânt, mărci ale ezitării, mărci ale corectării și modalizatori/nuanțatori* (Merlan, 2002: 92). La rândul lor, *mărcile rândului la cuvânt* sunt clasificate, în funcție de atitudinea **locutorului** și a **interlocutorului**, după aceeași autoare, în *mărci de solicitare a rolului de locutor*², *mărci de alocare/transfer al rolului de locutor*³ și *mărci de apărare a rolului de locutor*⁴ (Merlan, 2002: 100).

1.1.1. Mărci de solicitare a rolului de locutor

Există mai multe moduri în care interlocutorul poate să-i arate locutorului că vrea să vorbească. Carla Bazzanella (Bazzanella 1995: 232) numește acest tip de semnale *mărci care servesc la preluarea replicii*, considerând că acestea „ajută la stabilirea contactului lingvistic și la preluarea cuvântului” (t.n.) (Bazzanella 1995: 232).

Printre mărcile *nonverbale* de preluare a cuvântului de către interlocutor pot fi amintite așa-numitele „semnale de avertisment” (Collett 2005: 91), cum ar fi ridicarea mâinii sau mărirea ușoară a ochilor pentru a-i arăta celuilalt că dorește să vorbească, deschiderea gurii și tragerea aerului în plămâni cu zgomot – cu alte cuvinte, producerea unor versiuni ușor exagerate ale „mișcărilor pregătitoare” pe care le-ar face interlocutorul în mod normal chiar înainte să vorbească. De asemenea, un alt mod prin care interlocutorul poate încerca să-l convingă pe locutorul în curs să renunțe la cuvânt este producerea unor „semnale de fond negative” (Collett 2005: 91), de exemplu, interlocutorul poate ofta, se poate uita în altă parte sau poate da nerăbdător din cap, făcând lucruri care îl pot descuraja pe locutor.

Mărcile *verbale* de preluare a cuvântului de către interlocutor sunt numite, în literatura de specialitate, „semnale care servesc la preluarea replicii” (t.n.) (Bazzanella 1995: 232), care ajută la stabilirea contactului lingvistic între protagoniștii actului lingvistic și la preluarea cuvântului de către interlocutor.

² În opinia lui Koch și Österreicher, interlocutorul poate să-i solicite locutorului în curs rolul de locutor, solicitând schimbarea rolului conversațional, utilizând *mărci de solicitare a rolului de locutor* (Merlan, 2002: 100), mărci numite și *Eröffnungssignale (mărci de deschidere a intervenției conversaționale)* (Koch, Österreicher 2011: 48): „Nur insofern sie den Sprecherwechsel (turn-taking) betreffen, sollten sie als Eröffnungssignale bezeichnet werden” (Koch, Österreicher 2011: 48).

³ Koch și Österreicher sunt de părere că acest tip de mărci marchează sfârșitul intervenției locutorului în curs și transferul rolului de locutor interlocutorului: „Eine zweite Klasse von Signalen markiert das (potentielle) turn-Ende und damit die Angabe des „Rederechts” an den Partner” (Koch, Österreicher 2011: 48).

⁴ Lingviștii germani Koch și Österreicher numesc acest tip de mărci *turn-maintaining-Signale* (Koch, Österreicher 2011: 48): „sie müssten also in diesem Fall strenggenommen als turn-maintaining-Signale bezeichnet werden” (Koch, Österreicher 2011: 48).

Pot fi utilizate, în acest sens, mărci de tipul : *deci, în concluzie, iată, dar și, și, dar* etc. (Bazzanella 1995: 232).

Găsim o opinie asemănătoare la Aurelia Merlan, care este de părere că „solicitarea rolului de locutor poate fi semnalată prin tentative eșuate (un sunet, o silabă, un cuvânt sau un segment de enunț rămas în suspensie) de întrerupere a intervenției în curs de către interlocutor, prin diferite mijloace lingvistice (fonetice: lungirea unei vocale din primul cuvânt, semn că cere să fie ascultat; lexicale: verbe ca: *ascultă!, știi?, vezi?*, interjecții ca *iată, uite*, conjuncția *deci*, adverbe ca *bun, așa*; sintactice: repetarea pronumelui personal *eu*, de regulă) sau prin mijloace nelingvistice (gest, mimică, tuse etc.)” (Merlan, 2002: 100):

(1) „GC: am fost formator de dansatori. ++ am vrut să-i formez să danseze cum ↑ + gândesc eu. ++ și-atuncea ↑ + sau cum gândesc eu gândind ei ca mine. ++

MC: da.

GC: **deci** ↑ + pe undeva ↑ + nu numai un lucru de ↑ de ↑ de ↑ + de ↑ + de ↑ + corp. + și-atunci nu mi se părea foarte important. + am zis dom' le ↑ ++ tu corpul lucrează-ți-l cum vrei și dup-ai-a gândești ca mine. +++ dup-ai-a mi-am elaborat un fel de tehnică ↑ + de ↑ + de ↑ + de ↑ + chiar de ↑ + de training ↑ ++ de ↑ + de ↑ + lucru [cotidian.” (CLR VAN 2013: 245)

În exemplul (1), în cadrul dezbaterii televizate *Nocturne* (moderator Marina Constantinescu), Gigi Căciuleanu, dansator și coregraf renumit, îi solicită moderatoarei emisiunii, Marina Constantinescu, rolul de locutor prin utilizarea conjuncției *deci*.

(2) „RP: eu am adus o carte și un CD. + cartea este ↑ ++ una care nu pot să spun că mi-a schimbat viața ↑ + dar care m-a marcat foarte tare. + e o poveste despre speranță ↑ +++ despre iubirea de aproape ↑ ++ se cheamă îngerii nimănuși ↑ ++ de rodica mătușă ↑ ++ apărută la compania ↑ ++ și este despre o doctoriță ↑ + din constanța ↑ + care a avut grijă ↑ + de copiii bolnavi de sida. +++ și pentru a ↑ ++ tempera un pic î ↑ +++ partea oarecum ↑ + melancolică a primei ↑ primei cărți ↑ am adus și primu' cântec rock pe care l-am ascultat eu ↑ ++ de pe let zepelin trei ↑ + since I' ve been loving you. +++

CȘ: **bun**. + și-avem acolo va să zică ↑ let zepelin trei ↑ și-o carte. + le dăm împreună. + la același ↑

RP: da.

CȘ: **bun**. +++ trebuie să aflu neapărat ↓ + pe cuvânt că nu știu ↑ + cum v-ați cunoscut? ++ de unde ↑ + de unde și ce legături vă leagă. cum v-ați cunoscut gigi?” (CLR VAN 2013: 247)

(3) „GC: nu numai.

RP: da.

GC: de partea ↑ mm ↑ ++

RP: de spectacol.

GC: **asa**. ++ dansu' e viață. ++ nu? + atunci de partea ↑ ++ existențială. și ↑ ++ puteți citi și pe liternet ↑ + deschideți liternet nu ca să mă citiți pe mine. ++ ca să citiți toate ↑ ++ mm↑ toate minunățiile pe care le publică răzvan ↑ +++ stând noaptea și lucrând foarte greu ↑ + ca să scoată acest liternet. + ca noi toți. + adică tot ce se face bine se face noaptea și greu.” (CLR VAN 2013: 249)

(4) „RP: de spectacol.

GC: așa. ++ dansu' e viață. ++ nu? + atunci de partea ↑ ++ existențială. și ↑ ++ puteți citi și pe liternet ↑ + deschideți liternet nu ca să mă citiți pe mine. ++ ca să citiți

toate ↑ ++ mm↑ toate minunățiile pe care le publică răzvan ↑ +++ stând noaptea și lucrând foarte greu ↑ + ca să scoată acest liternet. + ca noi toți. + adică tot ce se face bine se face noaptea și greu.

CȘ: **bun.** ++ te-am întrebat gigi ceva despre carte ↑ + tu te-ai făcut că nu m-auzi ↑ + ajungem imediat la carte ↑ + ÎNSĂ ↑ +++ noi avem o rubrică nouă. + aici. + la garantat sută la sută ↑ +++ e ceva foarte scurt care ↑ + cred că se urmărește cu mare atenție ↑ +++ rubrica noastră se cheamă taxi driver ↑ ++ și e ↑ ++ în fiecare ediție ↑ ++ e o poveste ↑ + cu câte un taximetrist din bucurești. + care e-ntr-un fel sau altu' ↑ + un soi de ↑ + prim ↑ + sociolog ↑ ↑ ++ psiholog ↑ ↑ +++ ce să mai spun? ++ CRITIC de artă ↑ + de altfel ↑ ↑ + oameni cu care se poate povesti despre toată lumea din jurul lor ↑ + dar și despre literatură și despre artă ↑ + vă propun să ne-nțlnim astăzi ↑ + la taxi driver ↑ cu domnul mircea bogdan. [...]” (CLRVAN 2013: 249)

În exemplele (2), (3) și (4), participanții la conversație (Cătălin Ștefănescu, Gigi Căciuleanu și Răzvan Penescu), în cadrul talk show-ului *Garantat 100%*, moderat de către Cătălin Ștefănescu, interlocutorul îi solicită locutorului în curs rolul de locutor utilizând așa-numite „mărci de deschidere a intervenției conversaționale” (Koch, Österreicher 2011: 48), cu alte cuvinte, mărci ale schimbării rolului conversațional, de tipul adverbelor *bun* și *așa*.

(5) „A: da . e_ am încercat să: ↑ ț-am zis ↓ să creăm o stare de optimism ↓ de:: ↑ voie bună ↓ de: ā: ↑ cum să zic ↓ de: ↑ așa de: ↑ speRANță ↓ în această lume GRI ↑ + în care trăim . ā: =

B: = **uite** ce dreptate ai.

A: (*râde*)

B: într-adevăr ↓ (*râde*)

A: [tu te-ai îmbrăcat în negru.” (CLRVAN 2013: 253)

(6) „B: am lucrat ↓ dumnezeu să-l odihnească . și: ↑ am avut ↓ de altfel cred că + școala mea adevărată ↑ + ca să mă întorc ↓ a fost ă această școală tache ianche și cadâr ↓ ă am învățat în primele optzeci de spectacole ↑ + că ă se poate inventa la fiecare spectacol ↓ și am stat la fiecare spectacol să-i urmăresc când nu eram în scenă cu cei trei mari actori radu beligan marin moraru și gheorghe dinică ↓ ă am stat ă ↑ stăteam în culise și îi urmăream sau îi ascultam din cabină ↓ ă pentru că + <F TONURILE> pe care ↑ cu care eu eram obișnuită de la repetiții ↓ se SCHIMBAU ↑ și se schimbau în nuanțe <F FOARTE UȘOARE> ↓ dar ↑ ă cum să spun ↑ spectatorii simțeau și <F râdeau> în <F seri> în în locuri diferite ↑ sau aplaudau în locuri diferite ↑

A: **deci** era diferit de fiecare dată.

B: da: . de altfel îmi aduc aminte de ce am spus optzeci de spectacole ↓ la spectacolul cu numărul optzeci ↑ cred că eram în ă stagiunea a <F treia> ↓ ă domnul radu beligan ↑ ă aduce în scenă ↑ un singur gest ↓ după care e la la gestul acesta s-a aplaudat foarte mult . ă ă era la replica ↑ „și pe el îl botezăm” ↑ ↓ + ana își schimbă credința ↑ ca să se ↓ ă să fie creștină ↑ că ea era evreică ↑ și ↓ „da cu el ce facem?” (*face un gest cu degetele, imitând o foarfecă*)” (CLRVAN 2013: 255)

(7) „A: și <F DUPĂ> ce ai născut ai revenit imediat ↓ nu?

B: la trei săptămâni ↓ după ↑ am avut ă ↑ primul spectacol a fost cu sânziana și pepelea după ce am născut.

A: **deci** practic nu ai încetat ↑ ă:

B: da . da .

A: ai timp să te ocupi de copil ↑ ă te ajută cineva?” (CLRVAN 2013: 256)

Exemplele (5), (6) și (7) sunt excerptate din dezbaterea televizată *La vie en rose*, moderată de către Monica Stan Caval, actanții comunicării, respectiv, moderatoarea emisiunii și Monica Davidescu, actriță, solicită, pe rând, rolul de locutor folosind „mărci de solicitare a rolului de locutor” (Merlan 2002: 100) de tipul interjecției prezentative *uite!* și al conjuncției *deci*.

(8) „D: da . atunci a fost debutul meu . =
E: = debutul dumneavoastră . =
D: = cu o poezie . nu debut editorial .
E: **deci** <F cale> de ↑ câteva <F decenii bune> ↑
D: da .
E: bune ↑ și mai puțin bune ↑ <R vorba vine ↓ bune ↑>
D: da.” (CLRVAN 2013: 262)

(9) „D: = da . dar această poezie a fost ↑ ă: folosită ↑ ca un ↑ instrument de propagandă . <R știți dumneavoastră că există o anumită teorie care spune că poezia trebuie să fie expresia ↓ sincerității> ? ori ↑ NOI ↑ CĂȚIVA ↑ sântem ↑ de altă părere . blaga spunea că ↑ sinceritatea nu are ce să caute în poezie . dacă <F sinceritatea> ↑ ar avea vreun ↑ ROL ↑ POZITIV ↑ în poezie ↑ spunea blaga într-un aforism pe care _I citez aproximativ ↓ atunci ↑ zicea el ↑ boncăluitul cerbilor în perioada de rut ↑ ar fi cea mai sublimă poezie a lumii .

E: (*râde*)

D: **deci** ↑ sinceritatea ↑ ARE ↑ un anumit ROST în poezie ↓ dar ă ↑ ++ odată cu poezia modernă ↑ ă sinceritatea și_a mai PIERDUT ↑ ca să zic așa ↓ din ponderea pe care o joacă ↓ atât în procesul de SCRIERE a poeziei ↑ cât și în procesul de RECEPTARE a poeziei =” (CLRVAN 2013: 263)

(10) „E: nu credeți că UN POET ↑ nu poate mima chiar TOTUL ? un poet care n_a iubit niciodată ↑ nu credeți că nu poate imagina iubirea ?

D: nu . nu cred lucrul acesta .

E: **deci** [credeți că poate ↑

D: cred că poate foarte bine] ↓ foarte bine să și_o [imagineze ↑+ <Î și chiar și să exprime>.” (CLRVAN 2013: 264)

Aceeași „mărcă care servește la preluarea replicii” (Bazzanella 1995: 232), și anume, conjuncția *deci*, este utilizată de către moderatoarea emisiunii, Eugenia Vodă, și de către invitatul ei, scriitorul Ștefan Augustin Doinaș, în cadrul dezbaterii televizate *Profesioniștii*, în exemplele (8), (9) și (10).

(11) „CB: a ↑ ++ deci acuma mă jigniți ↓ ++ cumva amantul dumneavoastră ?

GF: ă: ↑ ++ amantul meu ? ++ da' amanta [dumneavoastră ?

CB: **deci** eu] vă rog frumos ↑ ++ eu am fost foarte drăguț ↑ ++ și nu am venit cu chestiuni [personale.

GF: mi se pare] INCREDIBIL. ++ [INCREDIBIL.” (CLRVAN 2013: 266)

(12) „CB: INCREDIBIL.]

GF: nu.

CB: **deci** INCREDIBIL. +++ v-ați permis să mă jigniți de trei ori la [personă ↑ ++

GF: și dumneavoastră-mi spuneți de amant ↑ + adică domnul Tăriceanu e [amantul meu ↑

CB: pentru că mi-am permis să-mi spun un punct de vedere în emisiune. ++ de unde știți că vorbeam de dânsu' ?

GF: păi ↑ + domnu' Tăriceanu v-a spus că sînteți BĂIATUL CU MUCI ÎN [FREZĂ.

CB: **deci** ↑ +] eu vă spun următorul lucru. +++ extrem de drăguț. +++ eu am vrut să vorbesc despre ce-a făcut peneleul ↑” (CLRVAN 2013: 267)

(13) „GF: a:↑ +++ ați tăcut din [gură.

CB: nu m-ați lăsat] dumneavoastră.

GF: **deci** noi ne-am imaginat doar. +++ domnu' Dragnea ↑ +++ sunteți neutru. +++ a vorbit domnu' boureanu [sau nu ?

CB: încercați] să dați cuvântul altcuiva ?

GF: nu. +++ a ↑ a ↑ a ↑ vorbit ?

CB: doamnă scumpă ↑ ++ e strigător la [cer ↑

GF: **deci** este strigător la cer ↑ că-i a doua oară când faceți așa ceva ↑ ++ la realitatea ↑ ++ v-ați făcut de răs [la realitatea ↑

CB: după ce] m-ați jignit de trei ori ↑ ++ distinsă doamnă.” (CLRVAN 2013: 267)

(14) „LO: eu v-ascult î:↑ +++ dumneavoastră sînteți moderatoarea acestei emisiuni ↑ ++ [ca atare ↑

GF: întrebarea] era foarte simplă. +++ dacă este de acord cu ceea ce au propus doamnele din pedele ↑ ++ și anume ↑ + ca + demnitarii pedele + și parlamentarii + și cei care au funcții importante în pedele + să renunțe la afaceri. +++ era o întrebare [simplă.

CB: **deci** este] vorba ↑

GF: mi-au trebuit zece minute [s-o adresez.” (CLRVAN 2013: 268)

(15) „LO: da ↑ + în sectorul ↑ ++ după cum v-ați comportat ↑ + domnule boureanu ↑ ++

CB: după ce m-am comportat ce ?

LO: mie mi-a venit de rușine să plec. ++ da' n-am făcut lucrul ăsta ↑ ++ din respect pentru doamna Firea ↑ ++ și din respect pentru telespectatorii [acestei emisiuni.

CB: **deci** mie-mi este rușine] de ce-a ajuns mass-media în românia.

LO: asta este ↑ +++ asta este problema [dumneavoastră.” (CLRVAN 2013: 268)

(16) „GF: domnu' boureanu ↑ ++ spunea că n-a făcut afaceri cu statu'. +++ cu ↑ ++ sece topănel serele ↑ + a făcut afaceri cu statu'. ++ profile de plastic pentru săli de sport. +++ închid paranteza ↑ + vă rog [să continuați.

CB: îmi pare rău ↑ + doamnă [scumpă ↑ +

GF: vă rog ↑] + domnu' orban ↑ să vă [continuați ↑ + î:↑ ++ ideea.

CB: **deci** noi vindem niște profile. +++ e un [material

GF: da ↑] ++ n-ați făcut niciodată afaceri cu statu' ↑ +++ ați ajuns milionar ↑ ++ muncind din [greu.” (CLRVAN 2013: 269)

Considerăm a fi necesar, în demersul pe care îl întreprindem, să semnalăm, în cadrul dezbaterii politice televizate *Știrea Zilei* (exemplele (11), (12), (13), (14), (15) și (16)), fenomenul pragmatic de *impolitețe*⁵ între doi participanți la conversație: unul, în calitate de moderator (Gabriela Vrânceanu Firea), altul, în calitate de invitat (Cristian Boureanu). Astfel, *impolitețea* a fost definită, în literatura de specialitate, ca fiind un „atac deliberat la adresa eului individual al interlocutorului, având efecte disarmonice în plan social” (Ionescu Ruxăndoiu 2003: 100). Oferim alte două definiții ale *impoliteții* excerptate din literatura străină de specialitate: „impoliteness is behaviour that is face-

⁵ Referitor la analiza pragmatic-discursivă a dezbaterii politice televizate *Știrea zilei*, vezi Hoarță Cărăușu (2013: 93-103).

aggravating in a particular context” (Locher, Bousfield 2008: 3); „impoliteness involves communicative behaviour intending to cause the „face loss” of a target or perceived by the target to be so” (Culpeper 2008: 36). În exemplele (11), (12), (13), (14), (15) și (16), invitații dezbaterii politice televizate *Știrea Zilei*, Cristian Boureanu, om politic, Ludovic Orban, om politic, și Liviu Dragnea, om politic, împreună cu moderatoarea emisiunii, Gabriela Vrânceanu Firea, folosesc, în calitate de „marcă de solicitare a rolului de locutor” (Merlan 2002: 100), și, deci, în calitate de „marcă a schimbării rolului conversațional” (Hoarță Cărăușu 2006: 139) conjuncția *deci*.

1.1.2. Mărci de alocare/transfer al rolului de locutor

Când locutorul în curs dorește să își încheie discursul, îi trimite interlocutorului semnale că cedează cuvântul. Unele dintre aceste semnale sunt transmise înainte de sfârșitul intervenției în curs a locutorului, „dând interlocutorului posibilitatea unei „tranzitii line”, în care momentul de începere coincide cu momentul în care partenerul termină ce avea de spus” (Collett 2005: 93). Aceste semnale sunt atât *nonverbale*, cât și *verbale*.

Unul dintre modurile *nonverbale* prin care vorbitorul semnalează sfârșitul intervenției sale este schimbarea pattern-ului privirii: „dacă vorbitorul se uita în altă parte, poate semnala că se apropie sfârșitul mesajului începând să îl privească din nou pe ascultător” (A. Kendon, *Some functions of gaze-direction in social interaction*, în *Acta Psychologica*, 26, 1967, p. 2-63, apud Collett 2005: 93). Peter Collett este de părere că acest gest este foarte important atunci când conversația implică mai multe persoane: „în această situație persoana pe care o privește vorbitorul va deveni probabil următoarea care va lua cuvântul” (Collett 2005: 94). Astfel, „gesturile făcute cu mâna pot servi și ele ca semnale că vorbitorul se pregătește să-și încheie intervenția, iar unii oameni ridică din umeri, transmițând un mesaj similar la sfârșitul intervenției” (Collett 2005: 94). Se afirmă, de asemenea, că „acordarea dreptului la cuvânt se face adesea și prin mijloace nonverbale: un gest cu mâna, un semn cu capul, mimică, privire.” (Merlan, 2002: 102).

Prin intermediul mărcilor *verbale* de cedare (transfer) a cuvântului de către locutorul în curs, acesta anunță sau marchează sfârșitul discursului său conversațional.

Liliana Ionescu Ruxăndoiu consideră că „în structura diverselor intervenții conținute în conversație, sunt incluse elemente ce fac previzibilă încheierea lor și, deci, posibilitatea transferului rolului de emițător. O astfel de funcție pot avea diverse tipuri de unități lingvistice (vocative și interjecții, anumite adverbe și locuțiuni adverbiale, repetiții, construcții interogative, formule tipice care marchează sfârșitul unei relatări mai ample) și paralingvistice (accent sintactic, intonație, debit verbal etc.)” (Ionescu Ruxăndoiu 1999: 44-45).

Aurelia Merlan este de părere că „alocarea rolului de locutor se poate face prin desemnarea locutorului următor de către cel care vorbește sau prin autoselectare.” (Merlan, 2002: 100). Așa cum am menționat anterior (vezi *supra*, p. 2), în punctul relevant pentru schimbarea emițătorului, intră în

acțiune două *reguli de alocare a rolului de emițător*, și anume, desemnarea emițătorului următor de către cel care vorbește și autoselectarea ca emițător (Ionescu Ruxăndoiu 1999: 45). Astfel, psihologii au descoperit că „între momentul în care o persoană își termină mesajul și momentul în care cealaltă începe să vorbească poate fi un interval de timp atât de scurt încât poate fi considerat aproape inexistent – în anumite cazuri este mai mic de 50 de miimi de secundă” (Collett 2005: 88), acest lucru numindu-se „tranziție lină” (Walker 1982: 31-37, apud Collett 2005: 88), pentru că trecerea de la un locutor la altul este atât de netedă.

Se consideră, în cadrul literaturii de specialitate, că „între tehnicile cele mai frecvente de selectare a locutorului următor se numără așa-numitele perechi de adiacență, clasă reprezentată de secvențe ca salut-salut, întrebare-răspuns, ofertă-acceptare/refuz, invitație-acceptare/refuz, compliment-acceptare/respingere etc.” (Merlan, 2002: 100):

(17) (*aplauze în fundal*)

„A: <Î OASPEȚI avem ca _ d' _obicei ↑ + MULȚI ↑ veniți toți din toată moldova ↑ + AICI + la CHIȘINĂU ↓ haideți ↑ + să -i _ascultăm > .

B: **bună seara** ↑

C: **bună seara** .” (CLRVAN 2013: 234)

(18) „MC: dar nu era oare ↑ +++ nu. ++ altceva vreau să vă-ntreb. ++ **credeți că** ↑ + **acest** ↑ + **altfel de dans** ↑ + **se poate face** ↑ + **ă** ↑ + **fără să ai** ↑ + **pașii aceștia de + de studiu clasic?**

GC: **în** ↑ + + **foarte mult m-a** ↑ + + **m-a** ↑ + + + **mâncat acest** ↑ + **această problemă** ↑ + + + **acuma ca să** ↑ + **ca să** ↑ + **spun așa** ↑ + **tot așa ex abrupto și foarte repede** ↑ + **este NU**. + adică poți să nu treci prin clasic. +++ părerea mea este asta ACUM. +++ foarte multă vreme nu am gândit așa. + și nici ↑ + ă ↑ + cu dansatori pe care viața a făcut că ↑ + am fost foarte repede ↑ + foarte iute ↑ + [chiar din plecare ↑

MC: foarte iute da].” (CLRVAN 2013: 243)

(19) „CȘ: salutare. salutare la toată lumea ↑ bine v-am regăsit la garantat sută la sută. vă invit din nou ↑ la o călătorie prin povești frumoase despre oameni ↑ ++ cărți ↑ ++ filme ↑ ++ muzici ↑ ++ și spectacole. +++ și ca să n-o mai lungesc ↑ + vă propun să vedeți ↑ + ce vă oferim azi ↑ + la garantat sută la sută. (fundal sonor muzical) cunoscutul coregraf și dansator gigi căciuleanu ↑ + împreună cu ↑ + răzvan penescu ↓ + creatorul fenomenului liternet ↑ + sînt invitații primei părți a emisiunii de azi. ++ continuăm seria taxi driver. + în seara asta ↑ + avem ocazia ↑ + să vedem din nou ↑ + <F românia din taxi>. împreună cu mircea bogdan ↑ + un taximetrist care nu se sfiește să recite versuri ↑ + și să recomande lecturile sale din copilărie. +++ la arhivele garantat sută la sută ↑ + îl vedem pe nea Petru Armean. + un țaran care și-a construit un pian ↑ + și care-și invită consătenii la seri ↑ + de <F mozart>. +++ invitații părții a doua a emisiunii ↑ + sînt membrii excelentului grup byron. + la rubrica mari români ↑ + ne vom aminti de dinu lipati. + iar la final ↑ + ca de obicei ↑ + ascultăm cântarea oferită de prietenii și colegii din trupa de muzică de la garantat sută la sută. +++ (fundal sonor muzical) un mare coregraf și dansator ↓ + plecat din românia cu mulți ani în urmă ↑ + acum conduce baletul național din chile ↑ + + + predă cursuri la paris ↑ + scrie minunat ↑ + montează spectacole în europa și în america de sud. +++ pe de altă parte ↓ + un om care nu și-a trâmbițat pasiunea ↑ + și-a pus-o la lucru în slujba ideilor în care crede. reușind să construiască o admirabilă instituție culturală. + e vorba despre liternet. ++ aceștia sînt primii doi invitați ai emisiunii de azi. ++ DOAMNELOR ȘI DOMNILOR ↑ ++ să le

spunem bun venit la garantat sută la sută ↑ ++ domnilor gigi căciuleanu și răzvan penescu. (aplauze) (fundal sonor muzical) da. **bună seara** ↑
GC: **bună seara.**” (CLRVAN 2013: 244)

(20) „GC: eu am adus un film ↑ + pe care l-am văzut ↑ + când eram copil ↑ + și care m-a ↑ + m-a trăsnet la cap total. +++ am fost bolnav trei zile ↑ + literalmente am stat în pat ↑ + cu ↑ + cu temperatură ↑ + după ce-am văzut acest film ↑ la strada ↓ de felini. +++ așa. ++ deci asta este ↑ cred opera de artă care m-a ↑ + zguduit. + din temelii.

CS: **o capodoperă. da. ++ când erai copil ↑ vedeai filmu' ăsta?**

GC: **eu am văzut [xxx] da' mic fiind. da. + da da. l-am văzut ↑**” (CLRVAN 2013: 245)

Am identificat, în cadrul exemplurilor din corpusul studiului nostru (17), (18), (19) și (20), perechi de adiacență, numite și „acte de vorbire cu legături de vecinătate” (Meibauer 1994: 134), de tip *salut-salut* (exemplele (17) și (19)) și de tip *întrebare-răspuns* (exemplele (18) și (20)), afirmându-se, în literatura de specialitate că perechile de adiacență reprezintă „un element structural frecvent al conversațiilor, avându-se în vedere, mai ales, faptul că fazele sau etapele de deschidere și închidere a conversațiilor au marca perechilor de adiacență” (Meibauer 1994: 134).

Se afirmă, de asemenea, în literatura de specialitate românească, că „actele verbale explorative, ofertele, solicitările etc. conțin, de regulă, formule de adresare (vocative, interjecții)” (Merlan 2002: 101):

(21) „GC: și mi-a propus acum să mă susțină pentru alt spectacol. ++ chiar acum ↑ + în culise ↑ + deci vă dați seama.

CS: (râde) +++ **gigi** ai lansat o carte. ă ↑ ++ cartea asta este chiar aici ↓ + la noi ↓ + pe masă.

GC: aș da-o și pe asta. + că tot e-aicea nu? + dacă el a venit cu DOUĂ ↑ + să vin și eu cu două. + că mă fac de răs. +++)” (CLRVAN 2013: 248)

(22) „CS: **gigi** ↑ ++ ă ↑ + știu sigur c-abia stai pe scaun ↑ ++ m-au întrebat colegii mei înainte de-a începe emisiunea asta ↑ + când o să danseze domnul căciuleanu? și le-am spus ↓ NU ȘTIU. ++ când are chef. + când simte nevoia ↑ ++

GC: când mi se [xxx] pielea.

CS: atunci o să-ncepem. + dar pentru c-ai adus vorba despre asta ↓ + încercăm ceva?” (CLRVAN 2013: 249)

(23) „CS: **gigi** ce ne spune cartea asta? ++ adică ↑ ă ↑ +++ într-o formulă ↑ +++ a străzii ↑ + o să spun ↓ + cu ce vrăjește pe ceti ↑ + pe cetitoriu cartea asta?

GC: eu ↑ ++ în primul rând este o carte pentru toată lumea. nu-i pentru dansatori. ++ numai. + este o carte pentru un public foarte larg ↑ +++ și pentru oameni care vor să descifreze MIȘCAREA. nu-i o carte de dans. +++ e-o carte despre mișcare. + ce-am crezut eu ↑ + că este important ↑ + în ↑ + mișcarea pe care-o fac ↑ ++ cum o fac ↑ + și de ce o fac. adică de ce-o fac nu poți să spui întotdeauna. ++ pentru că n-ai ↑ + nu ↑ n-ai cuvinte să spui. +++ și nici cum o faci. n-ai cuvinte. deci ↑ ++ pe undeva am inventat niște formule așa ↓ + care să concentreze ↓ ++ ă ↑ ++ ceea ce se-ntâmplă în corpu' ↑ ++ într-un corp care dansează.” (CLRVAN 2013: 251)

În cadrul interacțiunii mediate controlate din talk show-ul încadrat în emisiunea *Garantat 100%*, în care este invitat Gigi Căciuleanu, coregraf și dansator, român din diasporă, moderatorul emisiunii, Cătălin Ștefănescu

folosește, pentru a se adresa invitatului principal, vocativul *gigi!*, în exemplele (21), (22) și (23).

(24) „A: îți mulțumesc tare mult **monica** ↑ și te mai aștept.
B: cu mare drag . la revedere . și eu mulțumesc.” (CLRVAN 2013: 256-257)

(25) „E: bine v_am <F găsit> ↑ stimați telespectatori . am invitat în <F studio> ↑ UN PROFESIONIST AL <F SCRISULUI> . <L un poet intrat în ISTORIA LITERATURII ROMÂNE> ↑ <L ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ> . **domnule** ↑ **doinaș** ↑ v_am invitat ↑ nu numai ca <F POET PROFESIONIST> ↑ dacă se poate spune așa ↓ sună barbar ↓ (*râde*) =

D: = se pare ↑ că se poate spune.

E: v_am invitat și ca pi_un profesionist ↑ al VIETII LITERARE ↓ pentru că dumneaVOASTRĂ ↑ v_ați început cariera literară ↑ în o mie nouă sute treizeci și ↓ nouă?” (CLRVAN 2013: 262)

În exemplele (24) și (25), moderatoarele emisiunilor *La vie en rose* și *Profesioniștii*, Monica Stan Caval și Eugenia Vodă, utilizează formule de adresare de tipul substantivelor în cazul vocativ *monica!* și *domnule doinaș!*.

(26) „LO: și eu v-am lăsat să vorbiți. + avem un moderator ↑
GF: **domnu' boureanu** ↑ vreți să veniți pe scaun mai lângă mine ↑ ++ am o întrebare pentru dumneavoastră.

CB: perfect. + pot să vorbesc și eu? +

GF: da. domnule boureanu ↑ AM O ÎNTREBARE pentru dumneavoastră.” (CLRVAN 2013: 265)

(27) „GF: deci noi ne-am imaginat doar. +++ **domnu' dragnea** ↑ +++ sunteți neutru. +++ a vorbit domnu' boureanu [sau nu?

CB: încercați] să dați cuvântul altcuiva?” (CLRVAN 2013: 267)

(28) „GF: **domnu' orban** ↑] ++ vă rog să răspundeți întrebării. ++ n-are sens. domnu' boureanu a venit să ne jignească ↑

LO: ca și dumneavoastră ca și reprezentanți ai ↑

GF: nu are decât. vă rog.

LO: dumneavoastră ca și reprezentanți ai poporului ↑ ++ ați decis ↑ ++ să nu comunicați cu electoratul ↑ + prin intermediul [posturilor de televiziune.” (CLRVAN 2013: 268)

În exemplele (26), (27) și (28), în cadrul dezbaterii politice televizate *Știrea zilei*, moderatoarea emisiunii, Gabriela Vrânceanu Firea, utilizează, adresându-se invitaților politici ai dezbaterii televizate în discuție, vocative de tipul *domnu' boureanu!*, *domnu' dragnea!* și *domnu' orban!*.

Este o situație aparte când este vorba despre discursul televizual și cel radiofonic. Se constată, în cadrul lucrărilor de specialitate, că „în cazul rundelor de dezbateri de la radio și televizor, rolul de selector îi revine, în general, moderatorului emisiunii, fără a fi exclusă situația ca un invitat să opereze această selecție” (Merlan 2002: 101):

(29) „MM: **O precizare vă rog să faceți**. Să înțeleg că dacă veți câștiga un al doilea mandat veți propune: ↑ + modificarea Legii uninominalului.

TB: Categoriec da. A și fost o disCUție↑ pe care am făcut-o la încePUtu' acestui mandat↓ prin care↑ ++ /ă: + am stabİLIT cu: ++ premieru'↓ + să declanșeze↑ o inițiativă de corecTAre↑ a Legii votului uninomiNAL↑ și eliminarea sistemului de compensare. Asta↑ exact pentru că vedem foarte bine↓ în Parlament↑ sunt FOARte mulți oameni care vin de pe locu' doi sau trei↓ ceea ce nu înseamnă↑ că: +++ majoritatea nu vin de pe locu' întâi↓ dar sunt oameni de pe locu' doi sau trei↓ mi se pare chiar↑ + domnu' crin antonescu vine de pe locu' <MARC doi↓ MARC> [în colegiu] a pierdut alegerile↓ da'//” (CLR VAN 2013: 275)

(30) „MM: Vă mulțumesc. **Domnule antonescu.**

CA: Am vorbit de recalcularea grilei de salarizare. /ă: E inacceptabil ca un + om care are studii superioare↑ care e profesor↑ să plece cu↑ + în calitate de debutant↓ cu://” (CLR VAN 2013: 279)

(31) „MM.: **Hai deți să vorbim atunci domnilor atunci.** Treizeci de secunde despre [domnul patriciu.

CA: Apropo de:↑] apropo de:↑ apropo de oameni care lipsesc. <MARC Există MARC> oameni care lipsesc. Bunăoară↓ domnu' geoaună. ++ Omul a:: convocat aici o confrunTAre↑ cu dumneavoastră ce-i drept. ++ /ă: N-a venit↓ lipsește↓ s-a întâmplat. Am lipsit și eu din Parlament cum ați arătat. S-a întâmplat. Niciodată într-un moment important↓ da' n-are::↑ Nu asta e semnificativ. =” (CLR VAN 2013: 283)

Se observă faptul că, în exemplele (29), (30) și (31), „rolul de selector îi revine, în general, moderatorului emisiunii” (Merlan, 2002: 101), cu alte cuvinte, în prima dezbatere între candidații la Președinția României, din anul 2009, de la postul de televiziune Realitatea TV, moderatorul emisiunii, Mihnea Măruță, le oferă dreptul la cuvânt invitaților, cei doi candidați la Președinția României, politicianii Crin Antonescu și Traian Băsescu, utilizând mărci de alocare/transfer al rolului de locutor de tipul *o precizare vă rog să faceți, domnule antonescu, hai deți să vorbim atunci domnilor atunci.*

Se consideră, de asemenea, în literatura de specialitate, că „pentru solicitarea sau provocarea unei noi intervenții a locutorului precedent, mijloacele sunt, de asemenea, variate: interjecții, adverbe, propoziții interogative sau propoziții enunțiative prin care se exprimă neînțelegerea (poftim?, hm?, cum?, ce-ai spus?, mai zi o dată, n-am înțeles), diferite formule de verificare a receptării sau înțelegerii (de exemplu, reluările în ecou de tip interogativ, interogații de precizare de tipul ce? ce anume?), formule prin care se cere rectificarea unor componente ale intervenției precedente (oare?, mă îndoiesc, aș!, nici vorbă!, da de unde!, parcă nu, dar nu spuneai că...)” (Merlan 2002: 101):

(32) „TB: Dumneavoastră NU aveți în societate valoarea↑ unei femei↓ oriCare dintre ele. Până și: aceea pe care (AK) căreia i-am cerut scuze că am jignit-o↓ exact pentru că vorbiți așa despre femei.

CA: **Cum?** (*aplauze în sală*) Domnule↓ ++ nu vă::↑ nu vă tulburați↓ + că n-am vrut să vă jignesc↓ și oricum [despre femei am spus ce-am spus.

TB: Nu↓ ați jignit femeile.]” (CLR VAN 2013: 291)

În cadrul aceleiași emisiuni de televiziune, prima dezbatere între candidații la Președinția României, din anul 2009, de la postul de televiziune

Realitatea TV, politicianul Crin Antonescu, folosește, „pentru solicitarea sau provocarea unei noi intervenții a locutorului precedent” (Merlan 2002: 101), adverbul interogativ *cum?*, prin intermediul căruia politicianul își exprimă neînțelegerea și stupoarea față de afirmația din exemplul (32) făcută de către interlocutorul său, Traian Băsescu: *Dumneavoastră NU aveți în societate valoarea↑ unei femei↓ oriCare dintre ele.*

(33) „TB: îmi permiteți să vă spun că domnu’ geoană nu știe /ă:: + dobânda la băncile din românia? Căutați în jurul a zece↓ nouă↓ opt în momentu’ de față↓ domnu’ geoană. (*râsete și aplauze în sală*)

MG: <@ **Da’ de unde?** @> +++ Poate pentru firmele PD-L.

TB: /ă:: Permiteți-mi↓ permiteți-mi↓//” (CLRVAN 2013: 330)

În exemplul (33), în cadrul emisiunii televizate de la postul de televiziune Antena 3, din decembrie 2009, reprezentând dezbaterea finală dintre candidații la Președinția României, politicianul Mircea Geoană utilizează, în discursul său, o formulă „prin care se cere rectificarea unor componente ale intervenției precedente” (Merlan 2002: 101), de tipul *da’ de unde?*.

1.1.3. Mărci de apărare a rolului de locutor

Locutorii care vor să păstreze cuvântul folosesc o gamă diferită de stratageme de „eliminarea a tentativelor de intervenție” (Collett 2005: 96) pentru a-l împiedica pe interlocutor să ia cuvântul. Pentru a păstra cuvântul, locutorul în curs trebuie să ofere impresia că mai are multe informații de transmis. Poate face asta prin mai multe semnale *nonverbale*.

Foarte importante sunt, în acest sens, mișcările ochilor. Astfel, pentru locutorul în curs care vrea să-și continue intervenția „este mai bine să nu își privească ascultătorul prea mult în ochi – ar putea lăsa impresia falsă că se pregătește să abandoneze cuvântul” (Collett 2005: 94-95).

Mâinile sunt uneori utilizate în același scop. De exemplu, nu este ceva neobișnuit pentru italieni să păstreze cuvântul numărând pe degete: „după ce a indicat că va prezenta o listă de puncte, vorbitorul fie ridică, fie apasă fiecare deget pe rând pentru a arăta unde se află în lista de lucruri despre care vorbește și deci câte puncte mai intenționează să acopere” (Collett 2005: 95).

Aurelia Merlan este de părere că „mărcile de apărare/menținere a rolului de locutor pot fi, la rândul lor, de natură diferită: formule cenzurative prin care locutorul își exprimă nemulțumirea că este întrerupt, creșterea intensității vocii, încetinirea tempo-ului, lungirea vocalelor etc.” (Merlan 2002: 102).

O tehnică similară de păstrare a cuvântului este folosirea de către locutorul în curs a „mărcilor pragmatice menținătoare ale replicii” (t.n.) („*riempitivi*”) (Bazzanella 1995: 232), care sunt utilizate pentru a păstra cuvântul, indicând „dificultatea planificării, tipică vorbirii spontane” (Bazzanella 1995: 232). Pot fi folosite, în acest sens, mărci *verbale* de tipul: *și, de asemenea, mai mult, în plus* (Collett 2005: 95), *cum pot să spun, să spunem, pentru a spune astfel* (Bazzanella 1995: 232) etc.:

(34) „MC: messiaen].

GC: da. + acest gând ↑ m-a ↑ + m-a uluit. + mi ↑ + mi-am dat seama că se poate dansa ↑ + pe altceva decât ↑ ++ hai să-i dăm prințesei un măr ↑ + sau hai să vedem că dacă ea s-a otrăvit ↑ + din acest măr ↑ + sau ↑ + hai să vedem dacă frumoasa din pădurea adormită a dormit chiar o sută de ani sau mai puțin ↑ +++ adică ↑ + deja problematica DINTR-ODATĂ ↑ ++ mi s-a urcat ↑ ++ hai să spun de la PĂMÂNT ↑ + în cer. ++ DINTR-ODATĂ ↑ + acel ↑ ++ eu aveam atuncea paispezece ani ↑ + **și** ↑ + pentru c-atunci ne-a preluat dumneaei. +++ **și** ↑ ++ ATUNCI am descoperit că dansul ↑ + ASTA este pentru mine. + **și** ↑ ++ ATUNCI am început să lucrez cu ea ↑ **și** ATUNCEA dumneaei m-a luat. + în școală nu eram foarte bun. +++ **ă** ↑ ++ nu eram ↑ +++

MC: pentru că erați rebel oare ↑ + sau de ce?” (CLRVAN 2013: 242);

(35) „MC: dar nu era oare ↑ +++ nu. ++ altceva vreau să vă-ntreb. ++ credeți că ↑ + acest ↑ + altfel de dans ↑ + se poate face ↑ + **ă** ↑ + fără să ai ↑ + pașii aceștia de + de studiu clasic?

GC: în ↑ ++ foarte mult m-a ↑ ++ m-a ↑ +++ mâncat acest ↑ + această problemă ↑ + ++ acuma **ca să** ↑ + **ca să** ↑ + **spun așa** ↑ + tot așa ex abrupț și foarte repede ↑ + este NU. + adică poți să nu treci prin clasic. +++ părerea mea este asta ACUM. +++ foarte multă vreme nu am gândit așa. + și nici ↑ + **ă** ↑ + cu dansatori pe care viața a făcut că ↑ + am fost foarte repede ↑ + foarte iute ↑ + [chiar din plecare ↑” (CLRVAN 2013: 245)

În cadrul dezbaterii televizate *Nocturne*, al cărei moderator este Marina Constantinescu și al cărei invitat este Gigi Căciuleanu, invitatul emisiunii utilizează, în calitate de mărci de apărare a rolului de locutor, în exemplele (34) și (35), mărci verbale de tipul *și*, *ca să spun așa*.

(36) „B: = <R eu credeam că sântem pe malul herăstrăului și nu pe malul senei>↑ da' cum vrei tu . (*râde*)

A: da . e _am încercat să: ↑ ț-am zis ↓ să creăm o stare de optimism ↓ de: ↑ voie bună ↓ de: **ă**: ↑ **cum să zic** ↓ de: ↑ așa de: ↑ speRANță ↓ în această lume GRI ↑ + în care trăim . **ă**: =.” (CLRVAN 2013: 253)

(37) „A: foarte interesant . ai lucrat mult timp cu gheorghe dinică ↓ nu ?

B: am lucrat ↓ dumnezeu să-l odihnească . și: ↑ am avut ↓ de altfel cred că + școala mea adevărată ↑ + ca să mă întorc ↓ a fost **ă** această școală tache ianche și cadâr ↓ **ă** am învățat în primele optzeci de spectacole ↑ + că **ă** se poate inventa la fiecare spectacol ↓ și am stat la fiecare spectacol să-i urmăresc când nu eram în scenă cu cei trei mari actori radu beligan marin moraru și gheorghe dinică ↓ **ă** am stat **ă** ↑ stăteam în culise și îi urmăream sau îi ascultam din cabină ↓ **ă** pentru că + <F TONURILE> pe care ↑ cu care eu eram obișnuită de la repetiții ↓ se SCHIMBAU ↑ și se schimbau în nuanțe <F FOARTE UȘOARE> ↓ dar ↑ **ă cum să spun** ↑ spectatorii simțeau și <F râdeau> în <F seri> în în locuri diferite ↑ sau aplaudau în locuri diferite ↑.” (CLRVAN 2013: 254-255)

Exemplele (36) și (37) încadrează variate schimburi conversaționale între locutorul A, Monica Stan Caval (moderatoare) și locutorul B, Monica Davidescu (actriță), ambii actanți ai comunicării utilizând mărci de apărare a rolului de locutor de tipul *cum să zic*, *cum să spun*.

(38) „A: că bănuiesc că sânt] roluri în care ↑ + [ai nevoie ↑

C: vreau să zic] că educația muzicală ↑ (*pocnește din degete*) este ca și_un sport . adică nu poți să fii performant ↓ degeaba ai talent ↑ dacă n_ ai tehnică . + dacă nu faci zeci ↑ sute de game ↑ ore în șir ? studiam opt nouă ore pe zi la pian ↑ ceea ce m_ a m_ a făcut să am <F scolioză> . **ă** **ă** din care pa- patru ore erau numai <F TEHNICĂ> . nu poți să fii bun ↑ **ă** până nu ai o <F TEHNICĂ> foarte performantă . și atuncea asta mi_ a mi_ a

creat ↑ + **cum să spun** ↓ ă: <F disciplina profesiei> . ceea ce înseamnă disciplina ↑ și hai să zic ↑ sună prost ↓ e un fel de IGIENĂ a profesiei.” (CLRVAN 2013: 259)

Actrița Medeea Marinescu, în exemplul (38), în cadrul dialogului cu moderatoarea emisiunii *La vie en rose*, de la postul de televiziune TVR 1, Monica Stan Caval, folosește marca de apărare a rolului de locutor *cum să spun*.

2. Concluzii

În urma analizei noastre, observăm că putem identifica următoarele **tipuri de mărci ale rândului la cuvânt**, în discursul televizual românesc actual:

2.1. Ca **mărci de solicitare a rolului de locutor**, sunt utilizate conjuncția *deci*, adverbele *bun și așa*, interjecția prezentativă *uite!*

2.2. În calitate de **mărci de alocare/transfer al rolului de locutor**, au fost identificate, în cadrul discursului televizual analizat, *perechi de adiacență* de tip *salut-salut și întrebare-răspuns*; substantive în cazul *vocativ* (*gigi!, monica!, domnule doinaș! domnu' boureanu!, domnu' dragnea! domnu' orban!*); mărci de *selectare a următorului locutor* de tipul *o precizare vă rog să faceți, domnule antonescu, haideți să vorbim atunci domnilor atunci*; mărci care exprimă *neînțelegerea*, de tipul adverbului interogativ *cum?* și o formulă „prin care se cere rectificarea unor componente ale intervenției precedente” (Merlan, 2002: 101), de tipul *da' de unde?*

2.3. Ca **mărci de apărare a rolului de locutor**, au fost identificate mărci verbale de tipul *și, ca să spun așa, cum să zic, cum să spun*.

BIBLIOGRAFIE

Surse:

- CLRVAN 2013: Luminița Hoartă Cărașu (coordonator), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Bazzanella 1995: Carla Bazzanella, *I segnali discorsivi*, în L. Renzi, *Grande grammatica italiana di consultazione*, Bologna, Il Mulino.
- Collett 2005: P. Collett, *Cartea gesturilor. Cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*, traducere de Alexandra Borș, București, Editura Trei.
- Culpeper 2008, Jonathan Culpeper, *Reflections on impoliteness, relational work and power*, în *Impoliteness in language. Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
- Hoartă Cărașu 2006, Luminița Hoartă Cărașu, „Mărci ale schimbării rolului conversațional în limba română vorbită actuală”, în volumul Simpozionului Internațional *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, Iași, Editura Alfa, pp. 139-148.
- Hoartă Cărașu 2023: Luminița Hoartă Cărașu, „Dezbaterea politică televizată. Studiu de caz”, în revista „Limbaj și context”, *Speech and Context International Journal of Linguistics, Semiotics and Literary Science* „Revistă de lingvistică, semiotică și știință literară”, Bălți, Republica Moldova, Universitatea de stat „Alec Russo”, Anul III, nr. 1, (V), pp. 93-103.
- Ionescu Ruxăndoiu 2003: Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, București, Editura All Educational.
- Ionescu Ruxăndoiu 1999: Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Editura All Educational.

- Koch, Österreicher 2011: Peter Koch & Wulf Österreicher, *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch*, Berlin/New York, Walter de Gruyter.
- Locher, Bousfield 2008: Miriam A. Locher & Derek Bousfield, "Impoliteness and power in language", în *Impoliteness in language. Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
- Meibauer 1994: J. Meibauer, *Pragmatik. Eine Einführung*, Tübingen, Stauffenburg.
- Merlan 2002: Aurelia Merlan, „Mărcile interactive și funcțiile lor în dialog”, în Klaus Bochmann, Vasile Dumbravă, *Limba română în Moldova istorică*, vol. 1. Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, pp. 92-105.
- Sacks, Schegloff, Jefferson 1978: Harvey Sacks, Emanuel A. Schegloff, Gail Jefferson, "A Simplest Systematics for the Organization of Turn Taking for Conversation", în *Language, thought and culture. Advance in the Study of Cognition*, New York, Academic Press.